

Intervju

Karin Kneissl

Velikega obračuna med Združenimi državami in Iranom ne bo

A

Aleš Gaube
FOTOGRAFIJA
Bojan Velikonja

MERIŠKI PREDSEDNIK DONALD TRUMP se je za napad na iranskega generala Kasima Sulejmanija odločil v najslabšem možnem času, je prepričana nekdanja avstrijska zunanja ministrica Karin Kneissl. Iran je bil namreč zaradi protiiranskih demonstracij v Iraku in Libanonu v zadnjih tednih potisnjen v kot. Z ameriško nezakonito likvidacijo Sulejmanija se je njegova moč spet okrepila.

iranskim generalom Kasimom Sulejmanijem poteptanih 56 žalujočih. Se isto noč je Iran uresničil svoje napovedi in se z napadi na dve oporišči tujih sil v sosednji državi Američanom maščeval za likvidacijo generala, ki je vodil mnoge iranske aktivnosti v Siriji in Iraku. Dan pozneje je ameriški predsednik Trump ocenil, da se napetosti po iranskem napadu vendarle sproščajo.

Z likvidacijo iranskega generala Kasima Sulejmanija je ameriški predsednik verjetno pripomogel k destabilizaciji Bližnjega vzhoda. So imele ZDA pravico umoriti generala zaradi domnevne samoobrambe? Argumentacijo samoobrambe v mednarodnem pravu pojmujejo ZDA zelo široko in to počnejo že zadnjih trideset oziroma štiri-deset let. Vanj so vpeljale še preventivno samoobrambo, torej obrambo, še preden pride do napada. Po mednarodnem pravu je to zelo sporno. Že vojna v Iraku leta 2003 je bila na neki način dejanje preventivne samoobrambe.

Med leti 2001 in 2010 sem mednarodno pravo poučevala na ameriški univerzi. Študentom sem takrat dejala, da poučujem to, kar je ostalo od mednarodnega prava. Po Guantanamo in iraški vojni je bilo namreč težko poučevati koncepte mednarodnega prava. Nad vsemi temi načeli stoji prepoved uporabe sile. Države bi morale iskati miroljubne rešitve. Uboj Sulejmanija po mojem mnenju pomeni kršitev mednarodnega prava.

Mogoče je seveda iskati tudi druge argumentacije, ki so v prid temu dejanju. ZDA in Iran sta v konfliktu. Ne gre za de iure vojno, temveč de facto konfliktno razmere vse od osemdesetih let prejšnjega stoletja. Državi nimata diplomatskih odnosov. General je bil bojevnik. Dejanje torej ni bilo izvršeno proti civilistu, temveč proti vojaški osebi. Če bi situacijo ocenjevali s stališča, da sta državi de facto v vojni, bi bilo to dejanje upravičeno.

Toda z ubojem Sulejmanija se je pravzaprav okrepil Iran. ZDA se ne bi mogle odločiti za slabši trenutek, da to storijo. Iran je bil namreč v zadnjih petih oziroma šestih mesecih v Iraku in Libanonu potisnjen v kot.

Zaradi ameriških sankcij?

Ne je zaradi teh. K takšnemu položaju države so zelo pripomogle tudi tamkajšnje množične demonstracije proti Iranu. Ljudje so besni na Iran. V Libanonu, kjer sem bila lanskega oktobra, so ljudje jezni zaradi nepotizma in korupcije. Iran že dolgo ni več vzornik za osvoboditev podjarmljenih tega sveta. Libanonski Hezbollah, ki ga je Iran pomagal ustanoviti in velja za njegovo podaljšano roko v tej državi, je vedno veljal za silo upora. Toda danes je Hezbollah del političnega establišmenta, s tem pa je tudi Iran del establišmenta.

Tudi v Iraku so v prejšnjih mesecih šiti demonstrirali proti Iranu. Po umoru Sulejmanija pa so v Iraku odšli na ceste izražati podporo Iranu. Ameriško dejanje je torej sprožilo niz nehotenih posledic. Karkoli so ZDA načrtovale, tega niso dosegle. Učinek je bil povsem nasproten. Prihaja do popolne slabitve ZDA v regiji.

Pomeni umor Sulejmanija za vas neformalno vojno napoved Iranu? Trump trdi, da s tem niso želeli začeti vojne, temveč so nameravali vojno preprečiti ...

Bolj nespreno, kot se ta čas obnašajo ZDA, se res ne moreš obnašati. Prišlo je do kaosa in popolne zmede. Pred dnevi so dejali, da bodo umaknili vojsko iz Iraka. Zdaj spet pravijo, da se ne bodo umaknili. Ameriška vlada je preko švicarskega veleposlanštva v Teheranu, ki vodi komunikacijo med ZDA in Iranom, tamkajšnji vladi poslala sporočilo, naj izvedejo zgolj sorazmerne protinapade. To zveni tako, kot da lahko v duhu oko za oko ali zob za zob tudi Iranci ustreljijo generala, čeprav v pismu to seveda ne piše. Prihaja do zelo groteskni razsežnosti, ki mejijo na veliko zmedo.

Je novo vojno še mogoče preprečiti? Da.

Kako? Trdno sem prepričana, da ne bo prišlo do vojne. Ne veljam sicer za optimistko, moj

karakter je bolj podoben slovenskemu. Na stvari gledam s precej skeptičnega vidika, vendar po mojem mnenju ne bo prišlo do velikega obračuna med Združenimi državami in Iranom.

Pred tremi leti so ZDA v Siriji izvajale obsežno bombardiranje. Tudi v Perzijskem zalivu so napadli iranske cilje. Povsod so se takrat bal, da bo prišlo do vojne. A zgodilo se ni nič. Nobena od držav si namreč tega ne more privoščiti. V sedanji situaciji sem optimistična tudi zaradi tega, ker so se Savdska Arabija, Združeni arabski emirati in Bahrajn, ki sicer glasno kritizirajo Iran, tokrat zavili v molk. Čeprav savdski kralj Salman ni v najboljšem zdravstvenem stanju, je takoj po napadu telefoniral, kolikor je lahko, da je ohranjal dialog in komunikacijo. To je zelo pomembno. Kajti v zadnjem letu, ko je prišlo do odpovedovanja jedsrkemu dogovoru z Iranom, se je v Riadu in Abu Dabiju slišalo močnejšo protiransko govorico kot včasih v Izraelu.

Omenili ste jedrski dogovor z Iranom. Trump se je temu odpovedal, ker je hotel z Iranom skleniti boljši jedrski dogovor. Aktualen dogovor, ki ga je pod njegovim predhodnikom Obama s Teheranom sklenilo pet velikih sil in Evropska unija, domnevno ni bil dovolj dober. Je umik ZDA iz jedrskega sporazuma tleče napetosti v regiji še okrepi? Da se bo Donald Trump umaknil iz jedrskega dogovora, smo vedeli že od začetka leta 2018. Presenečenje so bile obsežne sankcije proti Iranu, ki so spremljale ameriški umik iz sporazuma. ZDA so postavile pogoje, da nihče ne sme poslovati z Iranom. Grozilo se je torej evropskim podjetjem, ki so v Iranu sklepala posle.

Sama sicer do neke mere razumem kritike jedrskega sporazuma, ki so trdile, da dogovor ni popoln. Sporazum je bil pomemben dogovor glede nadzora oboroževanja v Iranu. Hkrati pa je Iran vseeno še naprej vodil intenzivno politiko v Siriji, Libanonu, Bahrajnu, pa tudi v srednji Aziji in na Kavkazu. Številni so se bali te vplivne vloge Irana.

Ameriško dejanje je sprožilo niz nehotenih posledic. Karkoli so ZDA načrtovale, tega niso dosegle. Učinek je bil povsem nasproten. Prihaja do popolne slabitve ZDA v regiji.

Obama in Kerry sta se tega vpliva zavedala, a sta se odločila, da se pri pogajanjih z Iranom osredotočijo na program. Morda so bili preveč optimistični glede tega, da se bo po rešitvi tega vprašanja zgodilo nekaj pozitivnega. Pričakovalo se je, da se bo Iran odločneje angažiral v Siriji in se tudi močneje osredotočil na svoj gospodarski razvoj. Zaradi različnih razlogov se to ni zgodilo, med drugim tudi zato, ker po sklenitvi jedrskega dogovora ni prišlo do pričakovanega gospodarskega razvoja. Zahodne banke si namreč niso upale financirati projektov v Iranu. Če bi to storile, bi nad njimi namreč visela posredna grožnja Washingtona, da bodo imele težave pri poslovanju v ZDA.

Leta 2014 in 2015 so obstajala velika pričakovanja zaradi odpiranja iranskega tržišča. Ta pričakovanja so imeli oboji, tako evropska podjetja kot tudi Iranci. Slednji so menili, da bodo z odpiranjem države spet zadihali. Iran dejansko je obetajoče tržišče. Vsi večji avtomobilski koncerni so upali, da bodo lahko dobro poslovali v Iranu, kjer so dotlej proizvajali zgolj lastne avtomobile.

Evropa je bila zelo naklonjena temu sporazumu, zdaj pa se zdi, da se bolj premika k ameriški poziciji.

To je težko reči. **Predsednica komisije von der Leynova je ob tokratni krizi dejala, da se ne sme pozabiti na močno vlogo Irana v regiji in da do destabilizacije regije prihaja tudi zaradi iranskih aktivnosti. Je mogoče, da bi se Iran zaradi ameriških groženj odpovedal svojemu vplivu v Siriji in Libanonu?**

Ne verjamem, da se bo to zgodilo. Iran je zdaj močnejši. Pred tremi tedni se je še mnogim zdelo, da Iran nima več tako močnega vpliva v Libanonu in Iraku. Sirija je druga zgodba. Tam so močno vojaško angažirani, vse bolj pa tudi na gospodarskem področju. A pravi politični vpliv ima Iran v Iraku in Libanonu. Tam so se dogajale tudi velike protiranske demonstracije, medtem ko v Siriji ljudje za takšne demonstracije nimajo moči, saj so preveč obremenjeni z vojno. Glede obsežnega vpliva Irana v Siriji niso skeptične zgolj ZDA in Evropska unija, temveč tudi mnogi drugi. Po umoru Sulejmanija te ranljivosti Irana ni več. Dobil je močno podporo v Iraku in Libanonu. Tudi v obeh dela mednarodne javnosti je dobil močnejšo legitimacijo.

Pred tedni so Iran, Rusija in Kitajska izvedli velike vaje svojih mornaric v Perzijskem zalivu. Vse tri države so povezane v Sanghaiski organizaciji za sodelovanje, zame najpomembnejši regionalni organizaciji držav. Ta je vplivnejša od Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi. Indija, Kitajska, štiri središnjeazijske države, Rusija in Iran se v to združenje držav namreč povezujejo zaradi energetike, varnosti in vojaških manevrov. Za zdaj je Iran ponovno vzpostavil svojo moč. Seveda se to lahko že v enem tednu spet spremeni. Tudi če bi se midva pogovarjala en teden prej, bi dejala, da se Iran sooča z vse več težavami.

Verjetno bosta največ posledic zaradi novih ameriško-iranskih eskalacij čutila Libanon in Irak. Tudi sami ste nekaj časa živeli v Libanonu. Kako se bo odzval Hezbollah? Je po vaši oceni racionalen akter v Libanonu?

Strah ljudi v Libanonu, da bi njihova država ponovno postala bojišče, je velik. Ta strah je mogoče razumeti. Ko sem bila še novinarka, sem imela leta 2004 priložnost za intervju z voditeljem Hezbollaha Hasanom Nasralahom. Takrat se mi je zdel zelo analitičen in racionalen sogovornik. A od tega je že 16 let. Vmes se je zgodila vojna med Hezbollahom in Izraelom. Od leta 2006 nenehno živi v skrivališču. Kako se obnaša človek po štirinajstih letih takšnega življenja, si ne upam reči.

Vseeno pa je po uboju Sulejmanija dejal, da so v Iraku ZDA ubile iranskega generala. Gre torej za vprašanje med Iranom in ZDA, ne pa za nekaj, kar bi zadevalo Hezbollah in Izrael.

Wrsto let je palestinski konflikt veljal za nevalgično točko Bližnjega vzhoda. Toda že nekaj časa se zdi, da se je pozornost mednarodne skupnosti odvrnila od tega. Je komu sploh še mar, ali bodo Palestinci kdaj zaživel v lastni državi?

Palestinsko vprašanje je najpozneje z arabskimi vstajami leta 2011 splozelo iz središča pozornosti. Prišlo je do grozovite vojne v Siriji. Bližnji vzhod so Evropejci povezovali samo še z migracijskimi vprašanji, manj pa so bili nanj pozorni zaradi oboroževalne tekmee, jedrskega orožja, vodnih virov ali različnih religij. Vse to so teme, ki so evropskemu svetu danes manj pomembne. Tako je tudi vprašanje Palestincev glede legitimacije in boja dveh ljudstev za isto zemljo, kar je izvor mnogih bližnjezhodnih trenj, prešlo popolnoma v ozadje. Palestinci sami dobro vedo, da njihova vprašanja nikogar več ne zanimajo.

Načrt Jareda Kushnerja oziroma »dogovor stoletja«, kot se ga imenuje, ne predvideva rešitve problema dveh držav. Konflikta se na politični ravni sploh več ne loteva. Načrt temelji na finančni pomoči in prepričanju, da se bo, če se na palestinska ozemlja načrtajo velike investicije, problem rešil sam od sebe. To je napačna ocena. Gospodarstvo je le ena plat medalje. Seveda drži, da niti z najboljšimi človekovimi pravicami ljudje ne bodo imeli stabilnosti, če ne bodo imeli dela. Toda ne verjamem, da si bodo palestinski, arabski